

ЖРТВЕ КОМПЈУТЕРСКОГ АЛГОРИТМА

У области културе, алгоритам друштвене мреже Фејсбук често изазива подсмех, али и протесте њених корисника и сумње у IQ вештачке интелигенције. Најновије „жртве” су песник и кантаутор Ленард Коен и аргентински преводилац Хонио Гонзалес који је на зид свог налога окачио шпански превод Коенове песме *Дух* (*The Genius*) из збирке *The Spice-Box of Earth* (1961). У песми Коен иронично говори о статусу Јевреја, ређајући као песничке слике све стереотипе о њима, са последњом сликом Јеврејина у Дахау.

Песма није дуго стајала на зиду, Фејсбук ју је веома брзо укло-нио, а власника налога обавестио да му се блокира приступ мрежи на двадесет и девет дана. Гонзалес се жалио и блокада је убрзо укинута, али мрежа и даље не дозвољава да се прочита Коенова песма. Фејсбук, или његов алгоритам, објашњава да је Коеново књижевно дело у супротности са „правилима заједнице”, посебно са онима која се односе на „језик мржње”, под којим се подразумева „онај који директно напада људе кроз штетне стереотипе”, а не концепте или институције. То би значило, рецимо, да је могуће бираним речима и без псовки негирати холокауст, али ће аутор одмах бити цензуриран ако иронично наводи све предрасуде које владају у друштву. „Под мржњом Фејсбук погрешно сматра умеће да се речима изрекне супротно од оног што се мисли, за чије разумевање је ипак потребна људска интелигенција”, каже Гонзалес. „Или је можда овај неспоразум манифестација оне друге интелигенције, чији је циљ да нас контролише и увери да је врхунац наше слободе када по зидовима мрежа качимо слике кућних љубимаца.” Овај случај открива и да је посао идеолошког надзора на мрежама поверен роботима, што штети богатству изражавања и – у крајњој линији – либералној идеологији коју власници мрежа наводно заступају.

Наравно, Фејсбук је преводиоца упозорио и да ће му заувек суспендовати налог понови ли у будућности „нешто слично”.

БИБЛИОТЕКА СЕСАРА АИРЕ

Књижевник Сесар Аира, добитник награде Форmentor за 2021, од недавно је ставио на располагање своје књиге посетиоцима музеја у градској четврти Флорес у Буенос Аиресу. Писац у Флоресу станује још од 1967, а радња петнаест његових романа – укључујући и *Сан (El sueño)* и *Ноћи у Флоресу (Las Noches de Flores)* – одвија се у овој четврти. У овом музеју је још 2018. једна просторија преуређена у атеље у којем писац ради, са његовим књигама и предметима (иако се зна да више воли да пише у баровима) и то је прилика за сусрет са писцем за кога се зна да живи далеко од књижевног света и да ретко даје интервјуе. Тренутно, ова збирка књига има више од двеста примерака објављених на преко десет језика. Занимљива је чињеница, која допуњује чаробни свет Сесара Аире, да у свом последњем роману *Пеликан (El Pelicano)* на неколико страница помиње директора музеја, узимајући га за једног од централних ликова. Још један пример његовог „рада у суседству”, као у легендарним књигама попут *Просјациње (La Mendiga)* или *Ноћи у Флоресу*.

У пролеће 2022, Музеј Флореса је организовао књижевни фестивал посвећен проглашењу Флореса градским кварталом писца. Том приликом, улице четврти биле су облепљене цитатима из Аирених дела, који су се могли читати и као путокази ка музеју.

IN MEMORIAM: КЕНЗАБУРО ОЕ (1935–2023)

„У историји модерне јапанске књижевности, најискренији писци, свесни своје мисије, били су они који су на књижевну сцену ступили непосредно после Другог светског рата, дубоко погођени катастрофом, али пуни наде у препород”, рекао је Кензабуро Ое у Стокхолму 1994. у свечаној беседи приликом примања Нобелове награде. „Груддили су се да се искупе за зверства јапанских окупационих трупа... Чинећи то, веровали су да могу са извесном понизношћу тражити помирење са остатком света. Моја је тежња увек била да се чврсто држим ове књижевне традиције.”

Био је тек други јапански писац који је добио Нобелову награду за књижевност, после Јасунарија Кавабате 1968, кога је Ое назвао „уметничким ходочасником који је створио серију ремек-дела”, иако се њихова естетска осећања нису се поклапала. Ое потиче са

острва Шикоку и први је из своје породице који је напустио традиционални сеоски начин живота и отишао у Токио да студира француски језик и књижевност. Под утицајем француских егзистенцијалиста и теорије Михаила Бахтина, Ое почиње да пише прозу у којој преиспитује митове који обликују традиционалну јапанску културу. Ликови ових романа утемељени су у историји његовог завичаја, али се њихов живот уско преплиће са савременим добом и они су сведоци колапса традиционалних вредности у послератном Јапану. У романима из овог тематског круга (као што су *Кигај љубољке*, *Ћуџи деџу* и *Тихи крик*) Ое промишља о политичким и друштвеним темама у ери нуклеарног наоружања. После несреће у нуклеарној електрани Фукушима 2011, чак је изјавио и како је „света дужност Јапана” да се одрекне нуклеарне енергије.

Другом великом темом у стваралаштву почео је да се бави по рођењу сина са телесним хендикепом. Почевши од романа *Лично искуство*, Ое описује психичку трауму родитеља и борбу да се прихвати и подигне хендикепирано дете, за које ће се касније испоставити да је музички надарено и данас је један од познатијих композитора у Јапану. „Кроз однос према особама са инвалидитетом као у огледалу се показује скученост наших ставова”, писао је он, повезујући нетолерантност према слабима – до мере да се заговара њихова еутаназија – са коренима јапанског предратног милитаризма и тоталитаризма. „Друштво које их искључује је по дефиницији слабо и крхко. Ако се позабавимо питањем како ће друштво у целини научити да прихвати заједнички живот са својим члановима са инвалидитетом, сви ћемо постати слободнији, што отвара могућност стварања нове врсте човечанства.”

Осим по пацифизму, Ое је био познат и по томе што је више пута доводио у питање јапански царски систем. „Не признајем никакву моћ, никакву вредност која превазилази демократију”, рекао је одбивши да после Нобелове награде прихвати Орден јапанске културе, јер је то признање које додељује цар. Преминуо је трећег марта.

Приредио
Преграј ШАПОЊА